

کتاب آموزشی فلسفه باید با نیازها، علاقه‌ها و مسائل
اساسی زندگی دانش‌آموز پیوند برقرار کند.

نگاه واقع‌بینانه

به انتشار کتاب‌های آموزشی فلسفه

محمد حسین معتمدراد

اشاره

نشر کتاب‌های فلسفی در ایران طی یک دهه‌ی اخیر، با توسعه‌ی مراکز آموزشی، ایجاد فضای گفت‌وگو، برپایی میزگردها و سخنرانی‌ها، و ارائه‌ی صدها مقاله، روند رو به رشدی را طی کرده است. رو آوردن به مباحث فلسفی و تنوع مباحث در دهه‌های اخیر، مؤید استقبال از این نوع کتاب‌هاست و نشان می‌دهد، مباحث فلسفی و استدلالی بر مذاق مخاطبانی که اکثر آن‌ها، دانشجویان حوزه و دانشگاه و مدرسان هستند شعاع افکنده و این شعاع روز به روز به گسترش است.

◀ بررسی آماری کتاب‌های فلسفه در سال‌های ۱۳۸۳ - ۱۳۸۴

از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۳ شاهد رشد تدریجی انتشار کتاب‌های فلسفه هستیم. بررسی موضوعی کتاب‌های فلسفه نیز نشان می‌دهد که مؤلفان و مترجمان موضوعات متنوعی را به رشته‌ی تحریر درآورده‌اند؛ موضوعاتی از قبیل: متافیزیک چیست؟ زبان دین، تفکر دینی در قرن بیستم، الحکمة المتعالیة فی الاسفار الاربعة، ادراک حسی از دیدگاه ابن سینا، علیت از دیدگاه فیلسوفان مسلمان و فیلسوفان تجربه‌گرا، نظریه‌ی اخلاقی کانت، و چگونه فیلسوف شدم؟

واقعیت این است که با توجه به موضوعات متنوع مطرح در فلسفه، قشر جوانان ما رفتار سردی نسبت به فلسفه دارند. این موضوع با فرهنگ کشور ما که فرهنگی عقلی و فلسفی است، سازگاری ندارد. حکمت و فلسفه در زندگی ایرانی همیشه حضور داشته است زیرا ما برای ما باوریم که فلسفه، علم کامل و خلاق اندیشه‌هاست.

بنابراین، شایسته است پدیدآورندگان کتاب‌های فلسفه، با توجه به سابقه‌ی دیرینه آن، ارائه دهنده‌ی اندیشه‌هایی باشند که گرایش جوانان را به فلسفه بیش تر کنند و آن‌ها را به سوی فلسفیدن سوق دهند.

جدول ۱، آماری از وضعیت یک دهه چاپ و نشر کتاب‌های فلسفی در ایران، به تفکیک سال‌های متفاوت ارائه کرده است.

جدول ۱. آمار انتشار کتاب‌های فلسفه در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۸۳

ردیف	کتاب‌های ترجمه‌ای	کتاب‌های تألیفی	چاپ اول	تجدید چاپ	جمع	سال انتشار
۱	۱۵۱	۱۵۷	۱۷۳	۲۳۵	۴۰۸	۱۳۷۴
۲	۱۸۷	۲۰۳	۱۶۹	۲۲۱	۳۹۰	۱۳۷۵
۳	۲۱۸	۳۱۹	۲۵۱	۲۸۶	۵۳۷	۱۳۷۶
۴	۳۲۹	۲۶۴	۳۳۳	۲۶۰	۵۳۹	۱۳۷۷
۵	۳۵۳	۳۶۹	۳۷۸	۳۴۴	۷۲۳	۱۳۷۸
۶	۳۰۳	۵۰۰	۳۹۱	۴۱۲	۸۰۳	۱۳۷۹
۷	۴۱۴	۶۵۵	۵۶۷	۵۰۲	۱۰۶۹	۱۳۸۰
۸	۵۶۴	۵۸۴	۵۶۸	۵۸۰	۱۱۴۸	۱۳۸۱
۹	۵۵۹	۷۰۵	۶۳۰	۶۳۴	۱۲۶۴	۱۳۸۲
۱۰	۸۳۹	۹۱۷	۸۰۱	۹۵۵	۱۷۵۶	۱۳۸۳

◀ بررسی آماری کتاب‌های آموزشی فلسفه و منطق در جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی

در آذر ماه ۱۳۸۱، سومین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد برگزار شد. مجموع کتاب‌های ارسالی به دبیرخانه جشنواره در حوزه‌ی فلسفه و منطق، ۱۷ عنوان بود که از این تعداد، دو عنوان به مرحله‌ی نهایی (برگزیده) راه یافتند. در دومین مرحله از جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی که در آبان ماه سال جاری برگزار شد نیز، تعداد کتاب‌های حوزه‌ی فلسفه و منطق اندک بود. مجموعاً ۲۱ عنوان کتاب به دبیرخانه‌ی جشنواره ارسال شد که از این تعداد، نه عنوان مناسب و مرتبط با برنامه‌ی درسی اعلام گردیدند.

با توجه به رشد تدریجی و نسبتاً یکنواخت کتاب‌های فلسفه در دهه‌ی اخیر و تنوع ناشران^۱، انتشار کتاب‌های آموزشی فلسفه (دانش آموزی) نه تنها روند رشد نداشته است، بلکه حداقلی که بشود آن را با سرفصل‌های درسی موجود^۲ هماهنگ کرد، وجود ندارد.^۳

جدول ۲. آمار کتاب‌های حوزه‌ی آموزشی فلسفه و منطق از سوی دبیرخانه‌ی جشنواره

ردیف	سال انتشار	مرتبط دریافت شده	مناسب و مرتبط با برنامه‌ی درسی
۱	۷۵-۸۰	۱۷	۶
۲	۸۳-۸۱	۲۱	۹

برای تولید کتاب‌های آموزشی فلسفه از منظر برنامه‌ریزی

درسی، باید به چند نکته توجه داشت:

۱. کتاب آموزشی فلسفه باید با

نیازها، علاقه و مسائل اساسی

زندگی دانش‌آموز پیوند برقرار

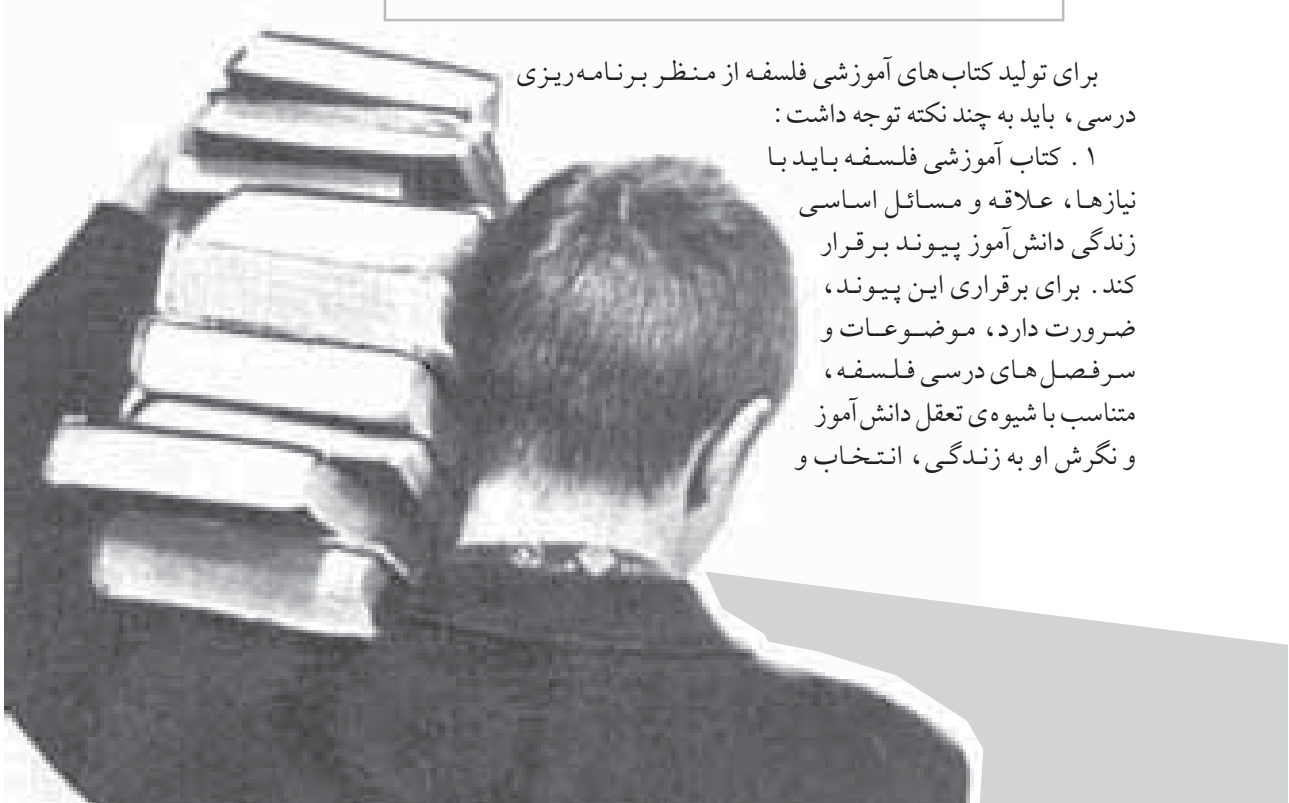
کند. برای برقراری این پیوند،

ضرورت دارد، موضوعات و

سرفصل‌های درسی فلسفه،

متناسب با شیوه‌ی تعقل دانش‌آموز

و نگرش او به زندگی، انتخاب و

تنظیم شوند تا آموزش فلسفه، حرکت و بالندگی داشته باشد.

۲. کتاب‌های آموزشی فلسفه باید به قصد تعلیم و تربیت فلسفی تولید شوند. که در این صورت آثار و اندیشه‌های فلسفی حکم منبع را پیدا می‌کنند و از بیان مستقیم آن‌ها باید پرهیز شود؛ مگر در سطوح بالاتر آموزشی.

۳. سرفصل‌های درس فلسفه‌ی دوره‌ی متوسطه، بسیار کلی هستند. هر موضوع درسی فلسفه، آن قدر گسترده و عمیق است که در یک یا دو درس نمی‌شود

آن را به روشنی بیان کرد. از این رو ترجیح دارد، پس از بازنگری در این سرفصل‌ها متناسب با فضای ذهنی دانش‌آموزان انتخاب شود.

۴. با توجه به این که درس فلسفه با درس‌های دیگر ارتباط نزدیک دارد، و با عنایت به این که از سنین پائین می‌توان تفکر فلسفی را در دانش‌آموزان به وجود آورد، لازم است آموزش فلسفه را گسترش داد تا در سه دوره‌ی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه به عنوان یک درس عمومی، آموزش داده شود. اگر به نسبت‌های یاد شده نگاه واقع‌بینانه داشته باشیم، و آن‌ها را در مسیر صحیح تولید هدایت کنیم، قطعاً شاهد پدیدآمدن تولیدات بی‌شماری خواهیم بود.

◀ توصیه‌های هیأت داوران

هیأت داوران جشنواره در بیانیه‌ی دو دوره از جشنواره، ضمن نقد و بررسی کتاب‌های موجود، نکاتی را به این شرح متذکر شدند:

○ برنامه‌ی درسی فلسفه و منطق قصد دارد، قوه‌ی عقلانی و نیروی تفکر افراد را تقویت کند. اگر این جهت‌گیری درس فلسفه و منطق به درستی انجام گیرد و مواد آموزشی مناسبی برای تحقق این هدف اصلی طراحی و تولید شوند، شاهد رشد

همه جانبه‌ی دانش‌آموزان خواهیم بود.

○ اگر آموزش فلسفه و منطق، برنامه‌ی درسی شایسته‌ای نداشته باشد، مضرات بسیار زیادی نیز به همراه خواهد داشت. ○ بیش‌تر آثار تألیفی، به شکل کتاب‌های تست و اصطلاحاً کنکوری و یا در نهایت رونویسی و تلخیص متون کتاب‌های درسی هستند. این آثار فاقد رویکرد پژوهشی و جنبه‌های غنی آموزشی و یادگیری هستند و شیوه‌ی فعال یادگیری و خلاقیت ذهنی در آن‌ها به کار گرفته نشده است.

○ بخشی از آثار رسیده، ترجمه‌اند؛ بنابراین، لازم است پدیدآورندگان و ناشران ایرانی توجه بیش‌تری به این حوزه‌ی آموزشی داشته باشند.

○ با توجه به پیشینه‌ی غنی میراث عقلی اسلام و ایران، و روحیه‌ی جست‌وجوگری نسل جوان معاصر، شایسته است ناشران و نویسندگان در این مسیر، به تولید کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی مفید و جذاب در حوزه‌ی فلسفه و منطق اقدام کنند.

○ «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» بهتر است در گام نخست، «برنامه‌ی درسی مدون فلسفه و منطق» را که شامل نیازهای آموزش و پرورش (توأم با نیازهای مخاطبان) و استانداردهای تولید کتاب‌های کمک‌آموزشی مرتبط با این برنامه‌ی درسی است، اعلام کند.

◀ زیرنویس

۱. ناشرانی از قبیل: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه قم، سروش، امیرکبیر، حکمت، نی، اسرا، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ققنوس، مشکوة، فراز اندیشه، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، مروارید، آگاه، گام‌نو، پرسمان، جامی، عابد، مرکز، هفت‌روز، اختران، علم، میراث‌مکتوب، شفق، کویر، اساطیر و هرمس.

۲. سرفصل‌هایی مانند: معنا و قلمروی فلسفه (شامل: معنای فلسفه، اصطلاح فلسفه در بین مردم، مبانی فلسفی علوم طبیعی، فلسفه و علوم انسانی، فلسفه اولی یا مابعدالطبیعه، هستی‌شناسی و مسائل فلسفه اولی)، زندگی و تفکر فلاسفه (سقراط، افلاطون، ارسطو، فخررازی، غزالی، سهروردی، فارابی و ابن‌سینا)، کلیات فلسفه (مانند: چرا فلسفه بیاموزیم؟، دین و فلسفه، آشنایی مسلمانان با فلسفه‌ی یونان، ترجمه‌های فلسفی و نهضت ترجمه)، مبانی حکمت‌مشاء، (مانند: وجود و امکان و امتناع، علت و معلول، تقسیم وجود)، جریان‌های فکری عالم اسلام (عرفان و کلام)، مبانی حکمت‌متعالیه و حکمای معاصر.

۳. دفتر انتشارات کمک‌آموزشی درصدد تهیه مجموعه راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی فلسفه و منطق است.

◀ منبع

۱. کتاب هفته، اردیبهشت ۱۳۸۳، شماره‌ی ۶۲۶.
۲. ملکی، حسن. تحلیل آموزشی فلسفه از منظر برنامه‌ریزی درسی. ۱۳۷۹.
۳. طالب‌زاده، حمید. فلسفه‌ی سال سوم دبیرستان (کد ۲۷۷/۱). وزارت آموزش و پرورش. تهران. ۱۳۷۴.
۴. طالب‌زاده، حمید. آشنایی با فلسفه اسلامی (دوره‌ی پیش‌دانشگاهی - کد ۳۱۷/۱). وزارت آموزش و پرورش. تهران. ۱۳۸۴.
5. www.ketab.ir